

УДК 378.011.3-051:796

К. Ю. ПАВЛИШИНЕЦЬ

вчитель

Спеціалізована школа № 5, м. Ужгород

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО АДАПТАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто теоретичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до адаптації професійної діяльності. З'ясовано, що в сучасних умовах педагогічна освіта України зорієнтована на підготовку педагогічних кадрів, здатних на впровадження європейських освітніх стандартів, зокрема на якісну підготовку майбутніх учителів фізичної культури до адаптації професійної діяльності. Обґрунтовано аспекти підвищення дієвості професійної освіти на підготовку майбутніх учителів фізичної культури до адаптації професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу. Проаналізовано проблему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до адаптації професійної діяльності вищої фізкультурно-педагогічної освіти та виявлено її недоліки. З'ясовано значущість професійного становлення вчителя фізичного виховання. Окреслено напрями вдосконалення підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Ключові слова: педагогічна освіта, фізична культура, професійна підготовка майбутніх учителів фізкультури, професійне становлення, адаптація до професійної діяльності.

Сучасна педагогічна освіта передбачає вдосконалення системи підготовки майбутніх фахівців фізичної культури до адаптації професійної діяльності та впровадження змін з підвищення якості їх професійної підготовки відповідно до Закону України “Про вищу освіту” (2014 р.), Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті (2002 р.), Національної доктрини розвитку фізичної культури і спорту (2004 р.), Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до року “Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація” (2016 р.).

Удосконалення системи освіти є одним із напрямів відродження інтелектуального й духовного потенціалу народу, умовою виходу вітчизняної науки, техніки та культури на світовий рівень. У Законі України “Про вищу освіту” (2017 р.) зазначено: “Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави... Метою освіти є: всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей; формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей; виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству; збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціала

лу Українського народу; підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору” [14].

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. виділено ключові стратегічні напрями державної політики у сфері освіти, серед яких: реформування системи освіти на основі принципу пріоритетності людини; модернізація структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу; створення й забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, забезпечення доступності та безперервності освіти протягом усього життя; формування безпечного освітнього середовища, екологізації освіти; підвищення якості освіти на інноваційній основі [15].

Відтак, у сучасних умовах педагогічна освіта України зорієнтована на підготовку педагогічних кадрів, здатних до впровадження європейських освітніх стандартів, зокрема в галузі “Освіта/Педагогіка” за спеціальністю “Середня освіта (Фізична культура)”, якісної підготовки майбутнього фахівця, який буде вмiло застосовувати свої знання й зможе бути лабільним до змін, що відбуваються на ринку праці. У зв’язку із цим гостро постає проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до адаптації професійної діяльності, яка відбувається протягом усього освітнього процесу у вищому навчальному закладі, насамперед якість такої підготовки буде залежати від свідомого та відповідального ставлення до своєї професійної діяльності [1, с. 15].

Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах ґрунтовно досліджували Л. П. Ареф’єва, О. А. Атамась, Е. С. Вільчковський, О. М. Войтовська, Л. В. Гальченко, Л. О. Демінська, А. Й. Ємець, Л. О. Коновальська, В. М. Корецький, Б. А. Максимчук, В. І. Наумчук, О. В. Омельчук, В. Г. Омеляненко, Н. М. Самсутіна, Б. М. Шиян та ін.

Мета статті – висвітлити теоретичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до адаптації професійної діяльності.

Проблема підвищення дієвості професійної освіти, відповідності рівня підготовленості випускників вищих навчальних закладів вимогам майбутньої професійної діяльності, їх адаптації до професійної діяльності є актуальною на сучасному етапі [4, с. 87]. Нові вимоги, поставлені перед вищою школою в сучасних умовах, потреба суспільства в компетентних педагогічних кадрах, які виявляють свідому зрілість і відповідальне ставлення до своєї майбутньої професійної діяльності, визначають важливу проблему – підготовки майбутніх учителів фізичної культури до адаптації професійної діяльності.

Адаптація професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури потребує вміння застосовувати знання на практиці, професійної компетентності та високої відповідальності, визначає особливу важливість формування професійних знань, умінь і навичок, професійно значущих особистісних якостей, які формуються в процесі їх підготовки у вищому на-

вчальному закладі. Цілеспрямоване формування необхідних знань, умінь, навичок та їх удосконалення забезпечуються завдяки організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, який є найважливішою ланкою підготовки майбутнього вчителя фізичної культури [16, с. 18].

Якісна підготовка майбутніх учителів фізичної культури неможлива без усвідомлення студентами основ педагогічної діяльності, що включає не лише здобуття знань, умінь і навичок, а й виховання належного ставлення до майбутньої освітньої практики, тому формування професійно-педагогічної компетентності має відбуватися на основі глибокого розуміння сутності діяльності вчителя [2, с. 4].

Адаптація професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури реалізується сукупністю різноманітних дій у певних педагогічних ситуаціях, які підпорядковані навчально-виховним цілям і спрямовані на розв'язання конкретних педагогічних завдань [18, с. 210–211]. Однак ці завдання вирішуються ще недостатньо ефективно. Деяка частина випускників факультетів фізичної культури педагогічних університетів має достатню основу професійних знань, але студенти не володіють навичками адаптації до професійної діяльності, у них недостатньо сформовані вміння творчо вирішувати соціально-педагогічні завдання, які виникають у педагогічному процесі [12, с. 34].

У своїй професійній діяльності майбутні вчителі фізичної культури повинні органічно поєднувати професіоналізм із широким науковим кругозором, готовність до педагогічної праці з високим рівнем творчих здібностей, оптимально інтегрувати набуті професійні надбання до професійної діяльності. Діяльність учителя фізичного виховання є синтетичною, інтегративною за своєю природою, тому підготовка до неї потребує від студентів сформованості різноманітних знань і умінь. Метою є не лише високий розвиток фізичної, технічної й тактичної підготовленості в базових видах спорту, опанування системи загальнопрофесійних і професійно орієнтованих знань, умінь і навичок, а й усебічний і гармонійний розвиток особистості випускника, здатного до самостійної творчої діяльності, аналізу й синтезу знань з педагогічних (загальна педагогіка, теорія навчання, теорія виховання, педагогічні методи дослідження, педагогіка вищої школи, педагогіка спорту, педагогіка фізичного виховання, основи педагогічної майстерності, корекційна педагогіка тощо), психологічних (загальна психологія, психологічні методи дослідження, вікова психологія, психологія фізичного виховання, психологія спорту, психологія спорту вищих досягнень, психологія управління, дефектологія тощо), природничих (анатомія, фізіологія, кінезеологія, біохімія тощо) наук і до діяльності в різних сферах культурного, соціального та громадського життя [7, с. 46]. Тому в процесі здобуття вищої професійної освіти гостро постає необхідність створення максимально наближених умов майбутньої діяльності фахівця фізичної культури, щоб студент передбачав результати своєї діяльності і був здатним адаптуватися й самовизначатися в умовах, що змінюють життя [13, с. 214].

Відтак, нині важливою є, як слушно зазначає Л. І. Іванова, “розробка нових підходів до вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури з метою підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці, готових до постійного професійного зростання, здатних не тільки займатися фізичним вихованням школярів, а й зміцнювати здоров’я учнів, які мають відхилення у його стані” [11, с. 2]. Майбутній учитель фізичної культури, проводячи різні фізкультурно-оздоровчі заходи, повинен, на думку Є. А. Захаріної, “не тільки володіти необхідними знаннями та вміннями, а й уміти використовувати їх з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей своїх вихованців, їх фізичного й психічного розвитку” [9, с. 123]. Зокрема, Н. Ю. Зубанова наголошує, що “професійна підготовка вчителів фізичної культури не може обмежуватись лише накопиченням суто професійних знань, навичок, умінь” [10, с. 7]. На думку вченої, “саме через неготовність до подолання труднощів у педагогічній діяльності на особистісному рівні багато майбутніх вчителів фізичної культури не можуть повністю реалізувати свій індивідуальний потенціал” [10, с. 7].

Значна роль у професійному становленні вчителя фізичного виховання належить педагогічній практиці, що неодноразово зазнавала перетворень, проте, по суті, залишилася незмінною. Фрагментарне залучення студентів до майбутньої професії не розв’язує тих завдань, що покликана вирішувати практична підготовка. Передусім, не знаходить належної реалізації принцип зв’язку теорії з практикою [5, с. 209]. Водночас відомо, що професійно-педагогічний розвиток особистості майбутнього вчителя фізичного виховання не вичерпується роботою зі знаковою інформацією в процесі підготовки, а від самого початку навчання повинен бути включений до контексту подальшого соціального життя та діяльності. При цьому навчання має бути організоване як процес включення особистості в систему громадських і професійних відносин, соціальну практику, а освітній процес при цьому повинен відображати ці відносини й становить єдність професійно орієнтованих діяльності, взаємодії та спілкування [3, с. 12; 8, с. 98].

У наукових дослідженнях (М. Я. Віленський, В. І. Столяров, Л. П. Сущенко, Г. І. Хозяїнов, Б. М. Шиян та ін.) ретельно проаналізовано проблему вищої фізкультурно-педагогічної освіти й виявлено такі її недоліки [17, с. 80]:

- 1) фізичне виховання спрямовано переважно на розвиток рухових функцій, практично відсутня орієнтація на розвиток особистості учнів;
- 2) побудова навчальних занять розроблена за аналогією з тренувальними заняттями зі спортивної практики;
- 3) відсутні цільові установки на формування в особистості здібностей і прагнення до самовдосконалення, саморозвитку, самоосвіти;
- 4) теорія фізичного виховання обмежено розглядає педагогічні компетенції виключно як сферу практичної діяльності, не розуміючи педагогіку як теорію, що систематизує практику.

Нині одним з аспектів підвищення дієвості професійної освіти на підготовку майбутніх учителів фізичної культури до адаптації професійної діяльності є задіяння компетентнісного підходу до освітнього процесу, де компетентнісний підхід дає змогу розглядати професійну підготовленість учителя фізичного виховання як поєднання низки компетентностей, що можуть бути цілеспрямовано сформовані в освітньому процесі вищих навчальних закладах, об'єктивно спостережені та з певною точністю виміряні. Професійна компетентність майбутнього вчителя – це сукупність: психолого-педагогічної підготовленості; сучасного стилю науково-педагогічного, творчого мислення; комплексу професійно-педагогічних, морально-вольових, загальнолюдських якостей; готовності до педагогічної самоосвіти тощо. Професійна компетентність виявляється в професійній активності майбутнього учителя, що характеризує його як суб'єкт освітньої діяльності, педагогічного спілкування та взаємодії. Основою професійної компетентності є обсяг, достатній для продуктивної професійної діяльності; методологічність і фундаментальність знань, визначальна роль загальних принципів, ідей; прагматизм, неперервність зв'язків “знання – діяльність”; системність організації та структурування, усвідомлення реальних зв'язків між елементами, класифікованість; таксономізованість знань, виокремлення основних вузлових елементів; релятивність взаємозв'язків поля знань, можливість оновлення як змісту, так і взаємозв'язків під впливом об'єктивних чинників; рефлексивність знань [7, с. 46].

Висновки. Таким чином, фізичне виховання як невід'ємна складова культурного й наукового розвитку особистості спрямована на зміцнення та збереження здоров'я майбутнього покоління. Тому майбутні вчителі фізичної культури мають ґрунтовно володіти фаховим мисленням, фундаментальними знаннями, спеціальними вміннями (з теорії та методики фізичного виховання, теорії та методики видів спорту), практичними навичками з професійної діяльності, активно здійснювати пропаганду збереження здоров'я та здорового способу життя. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до адаптації професійної діяльності забезпечується в освітньому процесі також комплексом педагогічних компетентностей як однієї з основних можливостей створення відповідних умов для формування та розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання.

Справжнє покликання майбутніх учителів фізичної культури визначається в практичній діяльності, в адаптації до професійної діяльності. Професійна діяльність учителя наповнюється фаховим сенсом і змістом. Вона спрямована на забезпечення розвитку фізичного й морального здоров'я молоді, комплексного підходу до формування розумових і фізичних якостей особистості, удосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя.

Список використаної літератури

1. Ажиппо О. Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2013. 39 с.
2. Балахничева Г. В., Заремба Л. В., Цьось А. В. Професійна майстерність учителя фізичного виховання. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. 64 с.
3. Бальсевич В. К., Попов Г. И., Санникова Н. И. Непрерывное физкультурное образование. *Теория и практика физической культуры*. 2004. № 12. С. 10–13.
4. Безкоровайна Л. В. Оцінка якостей, необхідних для майбутньої професійної управлінської діяльності фахівців фізичного виховання та спорту. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2006. № 10. С. 87–90.
5. Гавриленко О. М. Роль педагогічної практики студентів у формуванні готовності до професійної діяльності. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки* : зб. наук. пр. Ніжин, 2011. № 10. С. 207–210.
7. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю., Козяр М. М. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті / за ред. член-кор. НАПН України Р. С. Гуревича. Львів, 2012. 506 с.
8. Дубовицкая Т. Д. Самоактуализация личности в контекстном обучении. Москва : “Альфа” МГОПУ им. М. А. Шолохова, 2004. 131 с.
9. Захаріна Є. А. Технології оздоровчого фітнесу в підготовці майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя : КПУ, 2015. Вип. 42. С. 123–128.
10. Зубанова Н. Ю. Зміст та структура професійно-педагогічної спрямованості особистості вчителя фізичної культури. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* : зб. наук. пр. / під ред. С. С. Єрмакова. Харків, 1998. № 2. С. 5–7.
11. Іванова Л. І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2007. 22 с.
12. Кадомцев В. В. Формирование профессиональной готовности студентов факультета физической культуры и спорта на основе реализации задачного подхода : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Пенза, 2006. 216 с.
13. Магин В. А. Развитие высшего профессионального образования в области физической культуры в контексте идей новой образовательной парадигмы. *Научное обоснование физического воспитания, спортивной тренировки и подготовки кадров по физической культуре и спорту* : материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Минск, 8–10 апреля 2009 г.) : в 4 т. Минск, 2009. Т. 3. С. 329–332.
14. Про вищу освіту : Закон України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
15. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
16. Тимошенко О. В. Теоретико-методологічні засади оптимізації професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 45 с.
17. Шабалина О. Л. Общепедагогическая подготовка учителя физической культуры в системе высшего профессионального образования : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08. Москва, 2003. 320 с.
18. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : в 2 ч. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. Ч. 1. 272 с.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2017.

Павлишинец К. Ю. Теоретические основы подготовки будущих учителей физической культуры к адаптации профессиональной деятельности

В статье рассмотрены теоретические основы подготовки будущих учителей физической культуры к адаптации профессиональной деятельности. Установлено, что в современных условиях педагогическое образование Украины ориентировано на подготовку педагогических кадров, способных на внедрение европейских образовательных стандартов, на качественную подготовку будущих учителей физической культуры к адаптации профессиональной деятельности, которые будут умело применять свои знания и смогут лабильными к изменениям, происходящим на рынке труда. Обоснованы аспекты повышения действенности профессионального образования на подготовку будущих учителей физической культуры к адаптации профессиональной деятельности на основе компетентностного подхода. Проанализирована проблема подготовки будущих учителей физической культуры к адаптации профессиональной деятельности высшей физкультурно-педагогического образования и выявлены ее недостатки. Выяснено значимость профессионального становления учителя физического воспитания. Обоснованы направления совершенствования подготовки будущих учителей физической культуры.

Ключевые слова: педагогическое образование, физическая культура, профессиональная подготовка будущих учителей физкультуры, профессиональное становление, адаптация к профессиональной деятельности.

Pavlyshynets K. Theoretical Principles of Preparation of Future Teachers of Physical Culture for the Adaptation of Professional Activity

The article deals with the theoretical principles of preparing future teachers of physical culture for the adaptation of professional activity. The problem of increasing the efficiency of vocational education, the level of preparedness of graduates of higher educational institutions for the requirements of future professional activity is analyzed. It is determined that in modern conditions, pedagogical education of Ukraine is aimed at training pedagogical staff able to implement European educational standards, qualitative preparation of future teachers of physical culture for the adaptation of professional activities that will skillfully apply their knowledge and will be able to be labile to the changes that take place in the labor market.

The aspects of enhancement of the efficiency of vocational education for the training of future teachers of physical culture for the adaptation of professional activity on the basis of a competent approach are substantiated. The problem of developing new approaches to improving the system of professional training of future teachers of physical culture for the adaptation of professional activity in order to increase their competitiveness in the labor market, ready for constant professional growth, capable not only of physical education of students, but also to improve the health of students is analyzed.

The problem of preparation of future teachers of physical culture for adaptation of professional activity of higher physical education and pedagogical education is analyzed and its disadvantages are revealed. The tendencies of adaptation of professional activity of future teachers of physical culture as a set of various actions in certain pedagogical situations that are subject to educational-educational goals and directed at solving specific pedagogical tasks are considered. The significance of professional formation of the teacher of physical education is revealed.

The directions of improvement of preparation of future teachers of physical culture for adaptation of professional activity to the development of professionalism with wide scientific outlook, readiness for pedagogical work with a high level of creative abilities, integration of professional achievements into professional activity are substantiated.

Key words: pedagogical education, physical culture, professional training of future teachers of physical education, professional formation, adaptation to professional activity.